

УДК 159.923:316.6:316.772

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.5.20>

Справцева Катерина Сергіївна,

аспірантка кафедри психології особистості та соціальних практик,
факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0000-0001-5802-0344

Шинкарьова Любов Володимирівна,

аспірантка кафедри практичної психології,
факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0000-0001-7327-756X

САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ ДРУЖИН УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ В УМОВАХ ВІЙНИ

SELF-PRESENTATION OF THE WIVES OF COMBATANTS IN SOCIAL NETWORKS DURING WAR CONDITIONS

У статті зазначено особливості самопрезентації дружин учасників бойових дій у соціальних мережах в умовах війни. Визначено, що цифрові платформи, зокрема Facebook, є важливими інструментами для адаптації жінок до викликів воєнного часу. Доведено, що самопрезентація виконує адаптаційну, компенсаційну та комунікативну функції, сприяючи зниженню рівня тривоги, емоційної напруги та відчуття соціальної ізоляції. У статті наголошено на важливості психологічної та соціальної підтримки, яку отримують жінки через тематичні спільноти та мережеві об'єднання.

Проаналізовано профілі дружин учасників бойових дій, виявлено основні патерни спілкування, ключові тематичні напрями контенту. Зазначено, що 73% профілів містять чітку ідентифікацію користувачок як дружин військовослужбовців, а 82% візуального контенту наповнені військово-патріотичною символікою. Результати свідчать, що жінки активно використовують соціальні мережі для створення мереж взаємодопомоги, реалізації соціальних проєктів і мобілізації громадянського суспільства. Доведено, що їхня цифрова активність сприяє трансформації соціального дискурсу щодо військової служби, підвищує суспільну обізнаність про виклики, з якими стикаються родини військових, та формує нову субкультуру з унікальними комунікативними проявами. Доведено ефективність тематичних груп підтримки, де формується середовище взаємної підтримки, солідарності та емоційного резонансу. Адаптаційні стратегії дружин учасників бойових дій демонструють високий рівень гнучкості та включають взаємну підтримку, професійну самореалізацію й громадську активність. Проте цифрова мережа має свої ризики, зокрема загрозу витоку інформації, що потребує дотримання правил інформаційної безпеки.

Визначено, що соціальні мережі виконують важливу роль у розвитку адаптаційного потенціалу дружин учасників бойових дій до умов війни, сприяють мобілізації ресурсів і розвитку колективної результативності в умовах соціальних і психологічних викликів.

Ключові слова: дружини учасників бойових дій, соціально-психологічні проблеми, соціальні мережі, цифрова самопрезентація, цифрова етнографія, адаптаційний потенціал.

The article highlights the features of the self-presentation of the wives of combatants on social networks during wartime. It establishes that digital platforms, particularly Facebook, serve as essential tools for women to adapt to the challenges of wartime. Self-presentation fulfills adaptive, compensatory, and communicative functions, reducing anxiety, emotional tension, and social isolation. The article emphasizes the importance of psychological and social support received by women through thematic communities and online networks.

Profiles of WCBs were analyzed, revealing key communication patterns and thematic directions of content. Notably, 73% of the profiles contain explicit identification of the users as wives of military personnel, while 82% of the visual content includes military-patriotic symbolism. The results indicate that women actively use social networks to create support networks, implement social projects, and mobilize civil society. It is shown that their digital activity facilitates the transformation of social discourse regarding military service, enhances public awareness of the challenges faced by military families, and fosters the emergence of a new subculture with unique communication patterns.

At the same time, it is noted that the use of social networks poses certain risks, including the threat of information leakage, necessitating adherence to information security guidelines. The effectiveness of thematic support groups is demonstrated, where

an environment of mutual assistance, solidarity, and emotional resonance is formed. The adaptation strategies of WCBs exhibit a high degree of flexibility and include mutual support, professional self-realization, and civic engagement.

It is concluded that social networks play a critical role in the adaptation process of WCBs to wartime conditions, facilitating resource mobilization and fostering the development of collective resilience in the face of social and psychological challenges.

Key words: *wives of combatants, socio-psychological issues, social networks, digital self-presentation, digital ethnography, adaptive potential.*

Сучасні соціальні мережі стали важливим засобом комунікації, самовираження та підтримки соціальних зв'язків у період війни. Особливу роль вони відіграють у житті дружин учасників бойових дій, які змушені адаптуватися до викликів війни, використовуючи як зовнішні, так і внутрішні ресурси.

Самопрезентація в соціальних мережах відображає складні психологічні та соціальні процеси, що впливають на комунікацію, взаємодію з аудиторією та підтримку емоційного стану. У випадку дружин військовослужбовців самопрезентація може мати адаптаційний і компенсаційний характер, спрямований на подолання викликів, зумовлених впливом війни.

Попри важливість цієї тематики, вивчення особливостей самопрезентації дружин учасників бойових дій у соціальних мережах залишається недостатньо розробленим у науковій літературі. Це створює необхідність дослідження цього феномену для розуміння впливу війни на їхню самопрезентацію та пошуку шляхів оптимізації їхньої адаптації у кризових умовах.

Проблематика самопрезентації у соціальних мережах висвітлена в роботах І. Гофмана, П. Бурдье, М. Кастельса. Специфіку комунікативних практик в умовах війни розглядали українські дослідники О. Горошко, С. Романенко, Т. Крайнікова. Виклики, з якими стикаються сім'ї військовослужбовців у період активних бойових дій вивчали Н. Умеренкова та Н. Олексюк. Особливості надання психологічної підтримки дружинам військовослужбовців описані у працях Н. Журавльової. Проте тема самопрезентації дружин учасників бойових дій у соціальних мережах залишається малодослідженою та актуальною.

Мета дослідження полягає у визначенні та аналізі особливостей самопрезентації дружин учасників бойових дій у соціальній мережі Facebook в умовах війни. Для досягнення мети поставлені такі завдання: провести теоретичний аналіз психологічних та соціальних викликів, з якими стикаються жінки під час мобілізації чоловіків; визначити основні способи самоідентифікації дружин військовослужбовців у соціальних мережах; проаналізувати візуальні компоненти самопрезентації; дослідити тематичну спрямованість контенту;

виявити особливості соціальної взаємодії та комунікативних практик дружин учасників бойових дій.

Війна в Україні створила низку викликів для дружин учасників бойових дій. Одним із перших і найбільш стресових випробувань є мобілізація чоловіка, що передбачає тривалу відсутність, обмеження контактів і невизначеність майбутнього. Дружини стикаються з постійною тривогою за життя та здоров'я свого чоловіка. Вони змушені справлятися з почуттями страху, безпорадності та суму, які нерідко стають домінуючими у цей період.

Відсутність чоловіка посилює відповідальність жінки за функціонування сім'ї. Особливої уваги від матері у цей період потребують діти. Вони болісно переживають відсутність батька, що вимагає від жінки додаткової емоційної стійкості. Турбота про дітей в умовах війни супроводжується труднощами у збереженні звичного розпорядку дня, забезпеченні їхнього навчання та емоційної рівноваги [7].

Ще однією значною проблемою є фінансові труднощі. Війна часто змінює економічний стан сім'ї: дружини змушені шукати нові джерела доходу, змінювати наявний графік роботи, щоб встигати вести побутові справи. До цього додаються витрати, пов'язані з переселенням у безпечніші регіони, організацією нового побуту, придбанням обмундирування для чоловіка чи його лікуванням у разі поранення [3].

Соціальний тиск і нерозуміння з боку суспільства є ще одним викликом для дружин учасників бойових дій. Їхні переживання часто залишаються не почутими, а суспільство нерідко не розуміє специфіку їхнього досвіду. Це може призводити до ізоляції та відчуття відторгнення. Окрім очікувань з боку суспільства, жінки часто встановлюють для себе високі стандарти поведінки, які передбачають стриманість, силу та емоційну підтримку для близьких. Вони прагнуть не демонструвати слабкість або ділитися власними переживаннями, щоб не обтяжувати рідних. Такий самоконтроль, у поєднанні з браком зовнішньої підтримки, може негативно впливати на їхню самооцінку [5].

Психологічний стан жінок на етапі мобілізації їхніх чоловіків характеризується високим рівнем

тривоги та емоційною нестабільністю. Однак, попри всі труднощі, багато дружин демонструють високу адаптивність. Війна змушує їх не лише долати виклики, але й опановувати нові соціальні ролі. Частина дружин долучалась до волонтерського руху. Вони організують допомогу військовим, залучають до громадської діяльності інших жінок, створюючи нові форми соціальної взаємодії. Занурення у волонтерську діяльність або роботу допомагає їм знижувати рівень стресу, знаходити сенс у складних обставинах та мобілізувати внутрішні ресурси для подолання кризових ситуацій [3].

Проте психологічні труднощі, з якими стикаються дружини військовослужбовців, зумовлені не лише періодом очікування чоловіка з бойового завдання, але й їхнім власним досвідом переживання війни. Бойові дії стають постійним джерелом глибокої травматизації, яка руйнує базові уявлення про справедливість і безпеку у світі.

Війна створює обставини, які порушують стабільність соціальної структури суспільства. Під загрозою опиняються життя, здоров'я та майбутнє дітей. У багатьох людей знецінюються навіть базові фізіологічні потреби, такі як сон, харчування та наявність житла. Це призводить до трансформації звичного світогляду – уявлень про себе, свою діяльність, оточуючих людей і навколишній світ [2]. Війна як кризова ситуація впливає на дружин військовослужбовців, спричиняє накопичення нерозв'язаних життєво важливих проблем, що призводить до втрати сенсу попереднього стилю життя, поведінки й діяльності.

Для подолання численних викликів, з якими стикаються дружини учасників бойових дій, важливо мати доступ до джерел підтримки. В умовах війни таким джерелом для частини жінок стали соціальні мережі. Вони не лише сприяють зменшенню відчуття ізоляції, але й відкривають нові можливості для висловлення емоцій, пошуку інформації та формування спільнот. Навіть, якщо жінка зараз знаходиться за кордоном, соцмережа є одним з джерел підтримки контакту з рідною країною [4].

Згідно з даними мережі ОПОРА, у 2023 році соцмережі стали основним джерелом новин для 77,9% українців [1]. Для дружин наших захисників це не лише платформи для отримання актуальної інформації, а й засіб збереження зв'язку з іншими жінками, які опинилися в подібній ситуації.

Для багатьох дружин мобілізованих соціальні мережі, такі як Facebook, виступають важливим емоційним ресурсом. Вони дозволяють ділитися своїми переживаннями та отримувати моральну

підтримку від інших жінок. Так, жінки створюють спільноти, які допомагають долати відчуття соціальної ізоляції та формувати відчуття солідарності. Наприклад, сторінки Veteran Hub, Громадський рух «Жіноча Сила України» стали платформами, де дружини можуть знайти допомогу, поділитися досвідом і відчувати себе частиною більшої спільноти.

Однак використання соціальних мереж має свої ризики. Публікація особистої або конфіденційної інформації може створити небезпеку для сім'ї військового, оскільки ці дані можуть бути використані противником. Зокрема, платформи, такі як Facebook і Telegram, можуть стати джерелом витоків інформації [1].

Таким чином, соціальні мережі стали одним з інструментів для дружин військовослужбовців у процесі адаптації до нових умов життя. Вони виконують кілька функцій: емоційної підтримки, інформування, формування спільнот і самопрезентації. Незважаючи на ризики, які супроводжують їх використання, соцмережі дають змогу жінкам знаходити нові ресурси для подолання викликів війни та розвивати свої соціальні контакти.

Подальше дослідження зосереджено на емпіричному аналізі особливостей цифрової активності та самопрезентації дружин військовослужбовців у соціальних мережах. Емпірична база дослідження включає 100 профілів дружин учасників бойових дій, які були відібрані за критерієм активної діяльності у соціальних мережах. Період збору даних охоплює січень–грудень 2024 року, а загальний обсяг проаналізованого контенту складає 3840 публікацій.

Методи збору даних ґрунтуються на поєднанні якісних та кількісних підходів, що забезпечує глибокий аналіз цифрової активності цих жінок у соціальних мережах. Основним методом є цифрова етнографія, яка передбачає систематичне спостереження за профілями учасниць дослідження. У межах цього підходу здійснюється аналіз текстових публікацій, візуального контенту, патернів взаємодії та комунікативних практик, які відображають їхню соціальну активність та самопрезентацію.

Доповненням до цифрової етнографії є контент-аналіз, що використовується для структурованого дослідження текстових і візуальних матеріалів. У процесі цього аналізу текстові дані кодуються за тематичними категоріями, вивчається візуальний контент, аналізуються хештеги та їхнє використання, а також оцінюється емоційне забарвлення створеного контенту. Це дозволяє ідентифікувати ключові теми та настрої жінок.

Методологічний підхід також включає семантичний аналіз, який застосовується для дослідження смислових конструктів публікацій. Для цього використовувався інструмент Meta Business Suite, що забезпечує точність у розпізнаванні ключових смислових патернів. Також проведено візуальний аналіз для вивчення особливостей самопрезентації через такі елементи, як фотографії та графічний контент. Для обробки кількісних даних застосовуються статистичні методи, які дозволяють оцінити поширеність певних тем і патернів.

Водночас існують певні обмеження дослідження. Фокус на цифровій активності може не повністю відображати особливості офлайн життя, а алгоритми соціальних мереж можуть впливати на видимість контенту. Щодо обмежень вибірки, дослідження орієнтоване на активних користувачів та виключає профілі з обмеженим приватним доступом, що може призвести до зміщення результатів.

Дослідження враховує етичні аспекти роботи з чутливими даними. Інформація аналізувалася виключно на основі публічно доступних профілів із забезпеченням агрегованого представлення результатів. Особливу увагу було приділено захисту приватності вибірки.

Запропонована методологія забезпечує комплексний підхід до аналізу цифрової активності, що дозволяє отримати всебічне уявлення про особливості самопрезентації дружин учасників бойових дій у соціальних мережах.

Комплексний аналіз профілів дружин військовослужбовців у соціальних мережах виявив багатовимірну систему самоідентифікації, що проявляється через різні канали комунікації та форми самопрезентації. Первинні дані демонструють значну трансформацію персональної ідентичності, де 11% досліджуваних модифікували власне ім'я (назву особистого профілю користувача) замінивши або додавши статус "дружина військового". Особливо показовим є те, що 63% досліджуваних систематично використовують емоційно-забарвлені присвійні означення ("мій захисник", "мій герой", "моя гордість") при згадуванні чоловіка, що свідчить про високий рівень емоційної залученості та гордості за професійний вибір партнера.

Таким чином, виявлено структуровану систему прямої самоідентифікації, де 73% профілів містять чітку вказівку на статус дружини учасників бойових дій. Ця ідентифікація реалізується через три основні канали: назву профілю (48%), де користувачки додають відповідний статус або аббревіатуру "ДВ"; опис профілю (62%), який

містить пряму вказівку на статус та патріотичні гасла; та тематичні хештеги (68%), що формують мережу взаємопов'язаних профілів зі спільною ідентичністю.

Візуальна складова самопрезентації також демонструє виразну тенденцію до військово-патріотичної символіки, яка присутня у 82% досліджених профілів. Статистичний аналіз взаємодій користувачів показує значно вищий рівень залученості до контенту військової тематики, що перевищує показники взаємодії з нейтральним контентом на 156% [6]. При цьому 64% особистих наративів та родинних фотографій супроводжуються патріотичними меседжами та оптимістичними прогнозами щодо перемоги України. Типологічний розподіл візуального контенту відображає багатовекторність діяльності дружин військовослужбовців, включаючи документацію волонтерської роботи (45%), емоційні моменти возз'єднання родин (38%) та репрезентацію щоденної діяльності (32%).

Важливим завданням було дослідження **комунікативних практик** дружин учасників бойових дій. Контент-аналіз виявив збалансований розподіл між трьома основними напрямками публікацій: практично-організаційним (37%), інформаційно-просвітницьким (35%) та емоційно-підтримуючим контентом (28%). Така структура відображає комплексний підхід до формування контенту, що забезпечує як практичну підтримку спільноти, так і емоційну взаємодопомогу між членами групи.

Дослідження комунікативних практик виявило високу емоційну насиченість та регулярність онлайн-взаємодії дружин учасників бойових дій. Контент-аналіз продемонстрував, що переважна більшість дописів (89%) характеризується емоційно забарвленою лексикою підтримки та гордості. При цьому спостерігається стабільна частота публікацій із середнім показником 4,2 дописи на місяць, де військова тематика домінує у 76% контенту. Особливо показовим є формування стійких мікрогруп підтримки, що проявляється у наявності постійного кола комунікантів (12-15 осіб) для кожного профілю. Таким чином, серед дружин сформувалась комплексна структура мережевої активності, де превалує участь у тематичних групах підтримки (92%) та волонтерських об'єднаннях (85%). Значна частка користувачок (76%) також залучена до спільнот із правової консультації, що відображає потребу в юридичній підтримці.

Аналіз емоційного забарвлення публікацій виявив трирівневу структуру наративів. Позитивні наративи, що становлять 45% контенту, зосеред-

жені на історіях успіху, досягненнях та вираженні вдячності за підтримку. Рефлексивні нарративи (35%) відображають процес осмислення особистого досвіду та формування планів на майбутнє. Мобілізуючі нарративи, хоча й становлять найменшу частку (20%), демонструють високу ефективність у координації колективних зусиль та організації допомоги. Зокрема, аналіз ефективності хештегів демонструє значний потенціал залучення аудиторії, де найбільше охоплення мають публікації з тегами #дружинавійськового (понад 1200 переглядів) та #допомогавійськовим (понад 2500 переглядів). Примітно, що 92% публікацій із цими хештегами містять конкретні заклики до дії, що свідчить про високу мобілізаційну спроможність цих комунікативних інструментів.

Така структура комунікативних практик свідчить про формування ефективної системи взаємопідтримки та мобілізації ресурсів у межах спільноти дружин військовослужбовців, де емоційний компонент виступає каталізатором соціальної активності та згуртованості.

Окремим напрямом проявленості дружин учасників бойових дій у соцмережі є **професійна самореалізація**. Серед досліджуваних профілів лише 13% містять експліцитну інформацію про професійну діяльність. Примітним є те, що абсолютна більшість (91%) поєднує основну професійну діяльність із волонтерською роботою, що свідчить про формування гібридної професійної ідентичності.

Аналіз метрик залученості аудиторії демонструє значно вищий рівень резонансу контенту про волонтерську діяльність порівняно з професійно-орієнтованими дописами: коефіцієнт залученості (Post Engagement Rate) = 7,89. Це підтверджується також суттєвою різницею в кількості репостів: 142 проти 18 відповідно, що свідчить про пріоритетність волонтерського нарративу в публічному дискурсі.

Дослідження виявило чотири основні вектори професійної реалізації, де домінує волонтерська діяльність (42%) з фокусом на координацію допомоги та логістичну підтримку. Значну частку займає психологічна підтримка (28%), освітні проекти (18%) та підприємницька діяльність (12%) формують додаткові напрямки професійної диверсифікації.

Аналіз компетентнісного профілю демонструє активну траєкторію професійного розвитку з акцентом на набуття практичних навичок проектного менеджменту (45%), психологічного консультування (38%) та фандрайзингу (32%). Особливо показовим є розвиток soft skills, де

кризовий менеджмент (78%) та комунікативні навички (72%) демонструють найвищі показники затребуваності, що відображає адаптацію до нових соціальних викликів.

Особливої уваги заслуговує феномен професійної переорієнтації у військову сферу. Дослідження зафіксувало, що 2% респонденток здійснили кардинальну зміну професійної траєкторії, приєднавшись до лав ЗСУ після мобілізації чоловіка. Цей показник, хоча й незначний у кількісному вимірі, є якісним індикатором глибинних трансформацій професійної самоідентифікації та демонструє появу нової моделі сімейної залученості до військової служби.

У ході емпіричного дослідження визначено суттєву роль дружин учасників бойових дій у **мобілізації громадянського суспільства та формуванні суспільної солідарності**. Кількісний аналіз фандрейзингової активності виявив значущий показник конверсії у 23% для дописів, спрямованих на збір коштів для військових потреб, що свідчить про високий рівень довіри аудиторії та ефективність комунікативних стратегій.

Аналіз структури комунікації в тематичних групах виявив чітку стратифікацію впливу, де 15% найактивніших учасниць генерують більшість контенту (67%) та отримують непропорційно високу частку зворотного зв'язку (78% всіх реакцій). Показник поширення їхніх дописів, що перевищує середній у 5,3 рази, свідчить про формування ефективної системи лідерів думок всередині спільноти.

У результаті було виявлено системний вплив комунікативної активності дружин учасників бойових дій на трансформацію суспільного дискурсу щодо війни. Їхні нарративи сприяють глибшому розумінню специфіки військової служби та потреб військовослужбовців, формуючи більш реалістичне та комплексне сприйняття війни в суспільстві.

Одним із ключових аспектів нашого дослідження стало вивчення питань, пов'язаних з **адаптаційним потенціалом** дружин учасників бойових дій у складних умовах воєнного часу. Контент-аналіз продемонстрував, що переважна більшість користувачок (72%) регулярно обмінюються досвідом подолання психоемоційних викликів. Тематичний розподіл публікацій відображає ієрархію актуальних потреб, де домінують питання виховання дітей в умовах війни (34%), фінансовий менеджмент (28%), психологічна самопоміа (22%) та організація побуту (16%).

Особливо значущим є аналіз трансформації контенту в профілях, що зазнали травматичного

досвіду втрати. Спостерігається суттєва модифікація комунікативних патернів: збільшення частки меморіальних дописів до 47% від загального контенту, радикальне зменшення використання емоджі (на 83%) та превалювання чорно-білої візуальної естетики (збільшення на 91%). Примітним є подовження середнього інтервалу між публікаціями, що може свідчити про реконфігурацію комунікативних практик у процесі горювання.

Аналіз групової динаміки у спільнотах підтримки демонструє високий рівень емоційної резонансності: публікації про складні життєві ситуації генерують в середньому 156 коментарів підтримки, що в 7,2 рази перевищує показники взаємодії з контентом не військової тематики на сторінках представниць нашої вибірки. Це свідчить про формування ефективної системи емоційної взаємопідтримки в межах спільноти.

Як результат, виявлено три домінуючі стратегії психологічної адаптації. Взаємна підтримка, що практикується 85% користувачок, виступає первинним механізмом психологічної стабілізації. Професійна реалізація (72%) забезпечує когнітивне реструктурування та відновлення відчуття контролю. Громадська активність (68%) сприяє формуванню нових сенсів та соціальних зв'язків. Таким чином, адаптаційні механізми дружин військовослужбовців демонструють високу пластичність та ефективність у подоланні психосоціальних викликів воєнного часу, формуючи основу для розвитку колективної резильєнтності.

Висновки. Попри значні соціально-психологічні виклики дружини учасників бойових дій демонструють високий рівень соціальної відповідальності та активності, що проявляється через волонтерську діяльність, участь у громадських ініціативах та підтримку військовослужбовців. Значущу роль у їхньому житті відіграє самореалізація у таких напрямках, як волонтерська діяльність, психологічна підтримка, освітні проекти та підприємницька діяльність. Ця активність не лише сприяє особистісному розвитку жінок, але й створює передумови для формування унікальної субкультури, що включає власні комунікативні патерни та тематичні спільноти, які забезпечують емоційну підтримку, інформаційний обмін і мобілізацію ресурсів.

Соціальні мережі стали важливим інструментом у процесі адаптації дружин військовослужбовців, виконуючи функцію створення мереж взаємодопомоги, зниження соціальної ізоляції та активізації громадської діяльності. Водночас їх використання супроводжується ризиками інформаційної безпеки, що вимагає підвищеної обережності. Перспективами подальших досліджень є поглиблення аналізу адаптаційного потенціалу, зокрема дослідження механізмів психологічної резильєнтності дружин учасників бойових дій у цифровому середовищі, визначення ефективних стратегій подолання стресу за допомогою соціальних мереж.

REFERENCES:

1. CEDEM. (2024). Sotsialni merezhi pid chas viiny: yak maiut zminytsia platformy i sami koristuvachi [Social networks during the war: How platforms and users need to adapt] [in Ukrainian]. Retrieved from https://cedem.org.ua/news/sotsialni-merezhi-pid-chas-viiny/?utm_source=chatgpt.com
2. Lozova, O. (2014). Obraz domu ta sim'i u vnutrishnikh mihrantiv Ukrainy [The image of home and family among Ukraine's internal migrants] [in Ukrainian]. *Ukrainian Studies Almanac*, 15, 93–96. Kyiv.
3. Research report. (2024). Vyklyky rozshyrennia prav i mozhlyvostei zhinok na rynku pratsi i v pidpriemnytvstvi v umovakh povnomasshtabnoi viiny ta henderno vidpovidalnoho vidnovlennia Ukrainy [Challenges of empowering women in the labor market and entrepreneurship during the full-scale war and gender-responsive recovery of Ukraine] [in Ukrainian]. Kyiv
4. Spravtseva, K. (2024). Samoprezentatsiia ukrainok u sotsialnykh merezhakh pid chas vymushenoї mihratsii: Dosvid viiny [Self-presentation of Ukrainian women in social networks during forced migration: The experience of war] [in Ukrainian]. *Psychology Travelogs*, (4), 333–343.
5. Shynkarova, L. (2024). Analiz vyklykiv ta trudnoshchiv u sim'iakh viiskovosluzhbovtziv: Sotsialno-psykholohichniy aspekt [Analysis of challenges and difficulties in families of military personnel: Socio-psychological aspect] [in Ukrainian]. In *Actual Problems in Education and Introduction of New Technologies: Proceedings of the XXII International Scientific and Practical Conference* (pp. 283–286). Stockholm, Sweden.
6. The Fix. (2023). Social media's impact on the Ukrainian news and publishing space after the full-scale invasion. Condensed report of CEDEM's research.
7. Tsyhanenko, H., P'iasta, R., & Didyk, N. (2018). Liubyty, zhyty i chekaty: putivnyk dlia rodyn viiskovykh, yaki perebuvaiut u zoni boiovykh dii [To love, to live, and to wait: A guidebook for families of military personnel in combat zones] [in Ukrainian]. Lviv: Koleso.